

FORRÁSOK

Részlet Woodrow Wilson amerikai elnök felszólalásából a Párizsi Békekonferencia Főtanácsának 1919. június 10-i ülésén Brătianu román és Kramář cseh miniszterelnökök meghallgatása alkalmából

„Uraim, azért hívtuk ide önöket, mert nagyon aggaszt bennünket Magyarországon és a körülötte kialakult katonai helyzet. Ez idő szerint a magyar hadsereg éppen visszaszorítja a csehszlovák csapatokat. Többé-kevésbé pontos információink szerint a magyar hadseregnek ezt a hadmozdulatát a cseh erőknek a bányavidéket veszélyeztető előnyomulása váltotta ki. Ismertetem önökkel a helyzetet meghatározó tényeket.

Emlékeznek még arra, hogy a fegyverszünet pillanatában Franchet d'Espèrey tábornok kijelölt egy vonalat, amelynél a román hadseregnek meg kellett volna állnia. A románok azonban átlépték ezt a vonalat. Később kijelöltek egy második vonalat. Ezt ugyanúgy átlépték, a főparancsnok rendelkezései ellenére. E második offenzíva buktatta meg Károlyt, aki az Antant irányában barátságosabb magatartást tanúsított, mint bármely más magyar államférfi. Ekkor ragadta magához a hatalmat Kun Béla. [...] Semmi sem lehet ennél végzetesebb a mi politikánkra nézve. Amit el akarunk érni, az a területek igazságos felosztása és a népek közötti tartós egyetértés. Ezért óhajtjuk eltökélten az ingerültség és a kölcsönös agresszió valamennyi okának megszüntetését. Én most elmondtam önöknek, milyennek látjuk mi a helyzetet. Kérem Brătianu urat, ismertesse velünk álláspontját.”

Litván György: *Trianon felé. A győztes nagyhatalmak tárgyalásai Magyarországról.* Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1998. 34–35.

SZARKA LÁSZLÓ

Magyarország és a magyar kisebbségek ügye a párizsi béketárgyalásokon: határkijelölés, népszavazás, kisebbségvédelem

A **győztes nagyhatalmak** – az Egyesült Államok, Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország, Japán – előzetes egyeztetései után Párizsban 1919. január 18-án ünnepélyesen kezdetét vette a győztes nagyhatalmak és a szövetséges, illetve társult országok – pl. Románia, Csehszlovákia, Lengyelország, Jugoszlávia – képviselőinek **békekonferenciája**. A világtörténelemben páratlanul nagy létszámú és jól szervezett konferencia munkájában a **vesztes államok** képviselői nem vehettek részt, jóllehet a konferencia első számú célja a legyőzött államokkal, mindegyikükkel a Németországgal kötendő békeszerződés megalkotása volt. A vesztesek képviselőit csak a kész szerződéstervezetek átvételére hívták meg Párizsba.

A békekonferencia főtanácsa, az öt nagyhatalom miniszterelnökeinek és külügyminisztereinek értekezlete, kitzúzte a **béke rendezés alapelveit**. Döntött a legfontosabb politikai kérdésekben, áttekintette a háború

idején vállalt kötelezettségeket, s jóváhagyta a területi és egyéb szakbizottságok ajánlásait. Ezt követően meghallgatta az érintett szövetségi államok követeléseit. S végül a területi bizottságok és a különböző szakmai (katonai, vasúti, vízügyi, kisebbségi stb.) bizottságok állásfoglalásai alapján döntött a német, osztrák, magyar, bolgár, illetve a török békeszerződések tartalmáról.

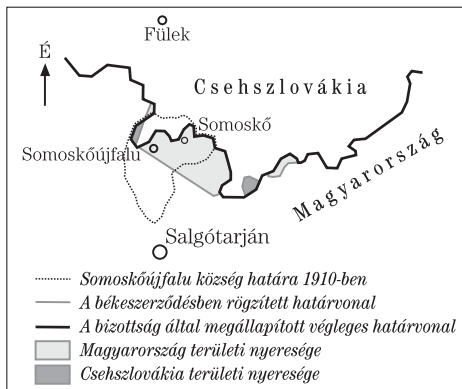
A főtanács a békeszerződés tervezetének átnyújtása után meghallgatta az éppen soron lévő vesztes ország delegációjának vezetőjét is, de annak nem állt jogában kérdéseket feltenni, sem tárgyalásokba bocsátkozni a főtanács tagjaival.

Magyarország státusa a békekonferencia működése idején különösen bonyolult volt. Egyrészt azért, mert a nagyhatalmak az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlását követően hivatalosan nem ismerték el Magyarországot. Ezért például a győztes nagyhatalmak és szövetségeseik az 1918.

A versaillesi békekonferencia, középen Wilson, Lloyd-George és Clemenceau

november 13-án megkötött **belgrádi katonai megállapodást** nem fogadták el fegyverszüneti egyezményként és ennek megfelelően magukra nézve nem tekintették kötelezőnek. Másrészt a békekonferencia mindent elkövetett a **Magyar Népköztársaságot** 1919. március 21-én felváltó **Magyarországi Tanácsköztársaság** felszámolása érdekében. Így történhetett meg, hogy Magyarország csak 1919 decemberében kapott meghívást a békekonferenciára.

A salgótarjáni határszakasz

Magyar szempontból a legfontosabb döntések a csehszlovák, illetve a román–jugoszláv területi bizottság határmegállapító tevékenysége során születtek. A bizottságok 1919. február 10-étől április közepéig üléseztek. Ezekben a bizottságokban a nagyhatalmak képviselői vettek részt, de vitás esetekben meghallgatták a békekonferencián jelenlévő szövetséges és társult hatalmak, azaz a csehszlovák, román, illetve délszláv állam állandó küldöttségeinek vezetőjét. Az **új magyar államhatárok megállapításánál** az alábbi szempontokat, alapelveket vették figyelembe:

- a világháború idején, illetve a békekonferencia előtti hónapokban tett **kötelezettségvállalásokat** (pl. az 1916. évi bukaresti szerződés, a fegyverszüneti megállapodások és az 1918 novemberétől 1919 júniusáig megkötött különböző demarkációs egyezmények területi határozatait);
- **az etnikai elvet**, amelynek értelmezésében azonban kezdettől fogva igen jelentős különbségek voltak az egyes nagyhatalmak képviselői között. Az etnikai szempontból vitás kérdésekben alapelvek számított, hogy a bizottság, illetve a konferencia a szövetséges államok javára döntötte el a kérdéseket;
- **a szövetséges országok területi követeléseit**, amelyeket a csehszlovák, román és délszláv békejegyzékekben megfogalmazott igényeket alátámasztani hivatott történeti, földrajzi, gazdasági stb. szempontok messzemenő figyelembevételével

A Nagy-Trianon palota

kezelték. A csehszlovák, lengyel, délszláv, román államok területének kijelölésében és indoklásában ennek megfelelően ugyanazon állam békeememorandumában hol a történeti közjogi érvelés, hol meg az etnikai, néprajzi argumentáció szolgált a területi követelések legitimálását.

A győztes nagyhatalmak pacifikációs törekvéseiben a fő szempont az újabb katonai akciók elkerülése, saját haderejük minél gyorsabb kivonása, leszerelése volt. Ennek megfelelően a szövetséges országokat igyekeztek minél inkább megerősíteni, hogy azok önmagukban alkalmassá váljanak a kelet-közép-európai régió, főként a vesztes államok katonai, gazdasági és politikai ellenőrzésére, ugyanakkor Németországgal és Oroszországgal szemben megfelelő ellensúlyt alkossanak.

A stratégiai, katonai szempontok a Szovjet-Oroszországgal és a Magyar Tanácsköztársasággal kapcsolatos háborús tervek kapcsán

A muravidéki határkijelölés

KRONOLÓGIA

1919. január 18. Ünnepelesen megnyitották a párizsi békekonferenciát, amelynek tárgyalásaira a vesztes államokat nem hívták meg.

1919. január végén Jászi Oszkár elnökletével megalakult a Külügyi Tanács, amelynek fő feladata a Magyarországgal kötendő békeszerződésre való felkészülés volt. A munkában részt vett Teleki Pál és a kor számos kiváló magyar tudosa.

1919. február 8. Elkezdte tevékenységét Párizsban a román és a jugoszláv ügyek bizottsága, amelynek fő feladata a két állam Magyarországgal közös határainak megállapítása volt.

1919. február 15. Edvard Beneš csehszlovák külügyminiszter ismertette a békekonferencia főtanácsa előtt Csehszlovákia területi követeléseit.

1919. február 27. Megkezdte működését a csehszlovák ügyek bizottsága, amelyben az amerikai és a francia küldöttek ellentétes módon ítélték meg a Csehszlovákiához kerülő területek nagyságát, etnikai összetételét. A Csalóköz kérdését külön albizottság vizsgálta, s végül az amerikai küldött is beleegyezett a terület Csehszlovákiának ítéelésébe.

1919. március 20. Vix alezredes átadta Károlyi Mihálynak a békekonferencia jegyzékét a magyar-román határ mentén kialakítandó semleges zónáról. A köztársasági elnök elfogadhatatlannak nevezte a követelést.

Részlet a párizsi békekonferencia csehszlovák ügyek bizottságának csallóközi vitájából, 1919. március 3.

„SIR JOSEPH COOK (Brit Birodalom) úgy véli, a Csallóköz kérdésének tanulmányozása nem tűr halasztást. Ami őt illeti, véleménye szerint a szigetet Cseh-Szlovákiának kell adni. Ebben a térségben a természetes határt a Duna jelenti. Amennyiben a Csallóközt meghagyják a magyaroknak, a sziget Cseh-Szlovákiára nézve stratégiai veszélyt fog jelenteni. Következésképpen helyesebb, ha lehetővé teszik a cseh-szlovákoknak, hogy ők kormányozzák ezt a területet, mint-hogy végeérhetetlen összeütközések kiindulópontjává tegyék azt.

Jelen esetben az etnikai érveket magasabb szempontoknak szükséges alárendelni. A bizottságnak közérdekű megfontolásokat kell szem előtt tartania, és a világbéke biztosítását leghatékonyabban szolgáló megoldások keresésén kell munkálkodnia.

Az első angol küldött értékelése szerint ezen eszménynek leginkább az a megoldás felel meg, amelyik a cseh-szlovákoknak adja Csallóközt.

SALVAGO RAGGI márki (Olaszország) sem hiszi, hogy lenne ok a sziget hovatartozásának eldöntését az Ausztria és Magyarország közötti határ megállapításáig halogatni, hiszen ez a határ mindenféleképpen a szigettől nyugatra húzódik majd. [...] Az angol küldöttség két érvet hozott föl a sziget Cseh-Szlovákiához való csatolása mellett. Az első, amely a legutóbbi ülésen hangzott el, gazdasági vonatkozású: a szigetet kelet-nyugati irányban átszelő vasútvonalnak a kereskedelem szempontjából igen nagy jelentősége van a cseh-szlovákok számára. A második érv, amelyet ma fogalmaztak meg, a cseh-szlovák védelem érdekében kifejtett gyakorlati érv, amely egyben az ellenség gyöngítésének szükségességét is hangsúlyozza. Az első, gazdasági vonatkozású érvel kapcsolatban Salvago Raggi márki azzal a kérdéssel fordul az angol küldöttséghez, hogy a Kis-Dunától északra húzódó vasútvonal vajon nem lenne-e elegendő

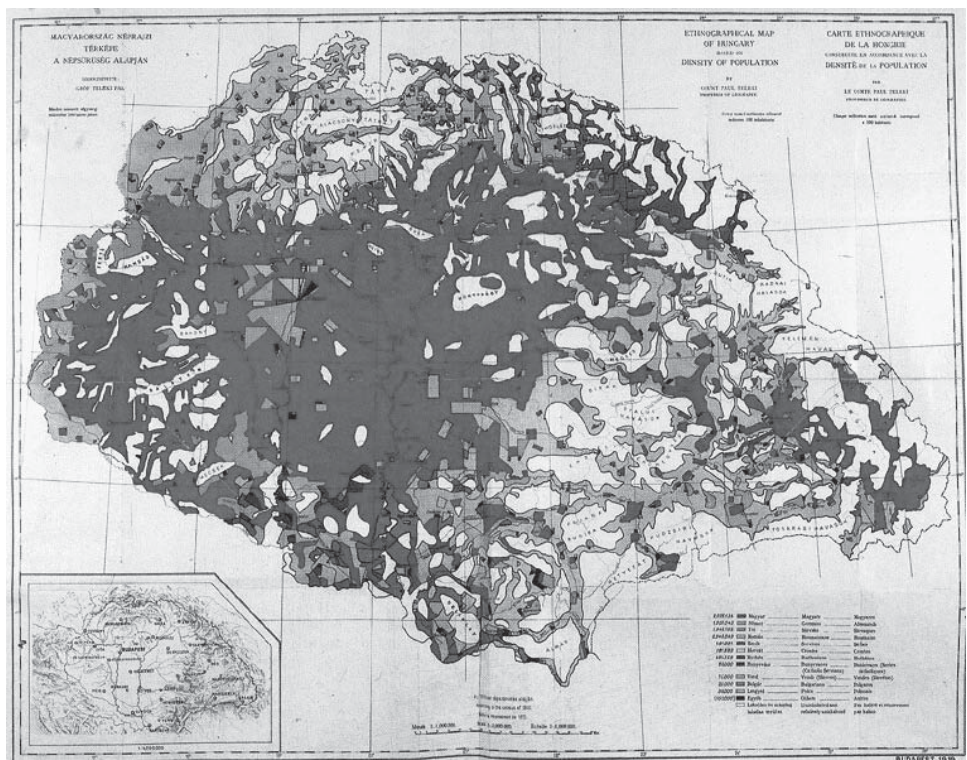

kerültek előtérbe. A nagyhatalmaknak a térségben meglévő stratégiai, katonai céljait szolgálták az úgynevezett **vasúti határok** (az Ipoly-menti, a kárpátaljai vasút, valamint a kelet-magyarországi Szatmárnémeti – Nagyvárad – Arad – Temesvár közötti vasútvonal) kialakítása: ezek minden esetben a szövetséges államokhoz kerültek, hogy még nagyobb legyen gazdasági és katonai túlsúlyuk.

A gazdasági életképesség elvét igyekeztek a vesztesek esetében is érvényesíteni, de Magyarország esetében erre csak

a salgótarjáni-miskolci, illetve a mecseki bányák esetében volt precedens.

Az új magyar államhatárok kijelölése a területi bizottságokban 1919. március végére, április elejére befejeződött. A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása és a Magyar Vörös Hadsereg tevékenysége megakadályozta a magyar békeszerződésnek az osztrákkal azonos időre való elkészítését és megkötését. Georges Clemenceau francia miniszterelnök, a főtanács megbízásából 1919. június 13-i jegyzékben közölte Kun

Magyarország néprajzi térképe. Szerkesztette: Teleki Pál

Bélával, a tanácsköztársaság külügyi népbiztosával a békekonferencia által megállapított új magyar államhatárokat. Ezekon a határvonalakon a trianoni békeszerződés aláírásáig már érdemi változtatás nem történt.

Az új magyarországi határok révén **Csehszlovákia, Románia és a Szerb-Horvát-Szlóven Királyság** egyaránt jelentős magyar többségű területekhez jutott. A Csallóköz és Mátyusföld, a Garam-mente, Gömör, Felső-Bodrogköz, Ung-vidék, Bereg, Szatmár és Bihar, illetve Arad megye, Székelyföld és Kalotaszeg, továbbá a Bánságban, valamint a Bácskában magyar nyelvterületek, kisebb-nagyobb tájegységek, hagyományos faluközösségek váltak kisebbségi régiókká, s azok részeivé. S velük együtt olyan magyar többségű városok, mint pl. Érsekújvár, Komárom, Rozsnyó, Kassa, Munkács, Ungvár, Szatmárnémeti, Nagyvárad, Kolozsvár, Arad, Marosvásárhely, Csíkszereda, Szabadka, Zenta stb. kerültek az utódállamokhoz.

A tanácsköztársaság hatalomra kerülése, a magyar vörös hadsereg északi hadjáratának sikere és fogadtatása arra figyelmeztette a nagyhatalmakat a békekonferencián, hogy az etnikai igazságosság és méltányosság elvének háttérbe szorítása miatt jelentős új feszültségek keletkeztek a Duna-medencében. Ezért a Főtanács igyekezett a román, csehszlovák és délszláv területi ambíciókat lefékezni, a három állam hadseregét a megállapított határvonalak mögé parancsolni.

Ezzel együtt a győztes hatalmak a **bolsevizmus** veszélyének elhárítását, felszámolását tekintették elsődleges magyarországi céljuknak. Ezért eltűrték, hogy a román hadsereg 1919 augusztusában elfoglalja Budapestet és a fővárossal együtt az ország jelentős

részét. A békekonferencia kiküldött diplomaták segítségével igyekezett Magyarországon a helyzetet minél gyorsabban konszolidálni. A rendkívül bonyolult magyarországi belpolitikai és katonai helyzetben, amikor sem a Peidl-, sem a Friedrich-kormány nem tudott érdemi döntéseket hozni, a románok pedig Budapest után a Dunántúl jelentős részeit is megszállták, gyakorlatilag a kibontakozás lehetősége sem volt adott.

Az 1919. október 23-án Budapestre küldött brit diplomata Sir George Clerk a magyar belpolitikai helyzet konszolidálására, a román megszállást követő stabilizáció feltételeinek megteremtésére kapott a békekonferenciától mandátumot. November 5-én a magyar pártok vezetőivel és a magyar Nemzeti Hadsereg fővezérével, Horthy Miklóssal megegyezett az új magyar kormány megalakításában. A kormányban helyet kapott valamennyi parlamenti párt képviselője. Ezt követően a román hadsereg budapesti parancsnokságától ígéretet csikart ki a Budapestről való november 14-i kivonulásra.

Horthy – hadseregének alakulatai élén – november 16-án vonult be Budapestre, és a Gellért téren tartotta meg emlékezetes beszédét. Ebben Budapestet – a kommun hatalomra segítése miatt – „bűnös város”-nak nevezte. November 24-én Huszár Károly vezetésével megalakult a **koncentrációs (koalíciós) magyar kormány**. Az új magyar kormányt a békekonferencia már másnap elismerte, és Clerk párizsi beszámolója alapján 1919. december 1-jén meghívta a békeszerződés tervezetének átvételére.

A **magyar béke delegáció** vezetőjének gróf Apponyi Albertet jelölte ki a magyar kormány. A szomszéd államok mindent elkövettek annak

Apponyi Albert

1919. április 28. A békekonferencia elfogadta a Népszövetség alapokmányát.

1919. június 29. Németország aláírta a versailles-i békeszerződést.

1919. augusztus 4. A román csapatok bevonultak Budapestre.

1919. szeptember 10. Saint-Germainben Ausztria képviselői aláírták az osztrák békeszerződést, a csehszlovák kormány képviselői pedig a nemzeti kisebbségek védelméről szóló nemzetközi szerződést.

1919. november 5. Sir George Clerk brit diplomata a magyar pártok képviselőivel és Horthy Miklóssal megegyezett a magyar koncentrációs kormány megalakításáról.

1919. november 16. Horthy Miklós a Nemzeti Hadsereg alakulatainak élén bevonult Budapestre.

1919. december 1. A magyar kormány meghívást kapott a békekonferenciára.

1920. január 15. A békekonferencia Legfelsőbb Tanácsa átadta a Magyarországgal kötendő békeszerződés tervezetét, amelyre egy nappal később Apponyi Albert, a magyar békeküldöttség elnöke reagált. Beszédében az elcsatolni kívánt területek hovatartozásáról népszavazást követelt.

1920. március 30. A román csapatok befejezték a tiszántúli területek katonai kiürítését.

Felvidéki menekült család vagonlakása előtt

a cseh-szlovákok közlekedési igényeinek kielégítésére.

Ami az ellenség gyöngítésének kérdését illeti, ez magától értetődően nyomós érv, de egyben olyan, ami messzire ragadhat bennünket. Csakugyan, akkor miért ne vehetnénk el egyéb magyar területeket is!? Az első olasz küldött minden további nélkül belátja, hogy az olyan népességet, amelynek nemzetisége nem állapítható meg egyértelműen, inkább barátanak, mint ellenségnek juttatják, ám abban az esetben, amikor az illető népesség csaknem teljes egészében ugyanolyan fajú, mint a környező területek lakossága, akkor a védelmi érv hátrébb szorul. Következésképpen ő, a maga részéről, az amerikai küldöttség véleményéhez csatlakozik.

LE ROND tábornok (Franciaország) etnikai szempontból elismeri az amerikai küldöttség észrevételeinek jogosságát. Azonban kétségbevonhatatlan, hogy politikai és gazdasági tekintetben a Csallóköz az északi parthoz és nem a délihez tartozik. Ennélfogva a francia küldöttség az angol küldöttséggel összhangban indítványozza a Csallóköz Cseh-Szlovákiához történő csatlakozását.

DR. SEYMOUR (Amerikai Egyesült Államok) feltárja az okokat, amelyek nem teszik lehetővé, hogy csatlakozzon ehhez az indítványhoz. Legelőször is az a véleménye, hogy a 95 000 magyar nehezen asszimilálna

érdekében, hogy a fennhatóságuk alá került területeken élő magyarság tiltakozása ne jusson el a békekonzferenciára. A magyar béke-delegáció több ilyen tiltakozó dokumentumot is csatolt a magyar békejegyzékekhez. A cseh-szlovák kormány hosszú hónapokig, Kárpátalja területén másfél évig rendkívüli állapotot hirdetett ki, illetve tartott fenn. Az 1920. évi parlamenti választásokkal meg sem várta a trianoni békeszerződés aláírását. Románia és Jugoszlávia is a közalkalmazottak **állam iránti hűségükre** kényszerítésével igyekezett egzisztenciálisan ellehetetleníteni a magyar értelmiségi és közalkalmazotti rétegeket, illetve az új államok területének elhagyására készíteni őket. 1919–1920 folyamán a szomszéd államokhoz került magyarok közül többszázezren menekültek át a trianoni országterületre.

Az Apponyi vezette magyar béke-delegáció 1920. január 6-án érkezett Párizsba és

átvette a **békefeltételeket**, azaz a magyar békeszerződés tervezetét. A delegáció vezetője január 16-án a Legfelső Tanács előtt kifejtette, hogy Magyarország valamilyeni vitás területre vonatkozóan hajlandó magát alávetni a népszavazásnak. A wilsoni önrendelkezési elvre utalva Apponyi hangsúlyozta: „követeljük a népszavazást hazánk azon részeire vonatkozólag, amelyeket tőlünk most elszakítani akarnak. Kijelentem, hogy előre is alávetjük magunkat e népszavazás eredményének, bármi legyen is az.” A magyar küldöttségnek ezt a kívánságát a békekonzferencia irányítói éppúgy nem hallgatták meg, mint a békefeltételekre adott magyar válaszigyzékek megannyi más észrevételét, pl. a kisebbségi magyarság egyházi, kulturális, regionális autonómiájának, széles körű nyelvi jogainak biztosítására vonatkozó javaslatokat sem.

A magyar békeszerződést az 1920. április-májusi titkos magyar–francia tárgyalások kudarca után 1920. június 4-én a **versailles-i kastélykert Nagy-Trianon palotájában** Magyarország nevében Benárd Ágoston népjóléti miniszter és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli megbízott látta el kézjegyével.

A trianoni békeszerződés szerkezete megegyezik a Saint Germain-i palotában 1919. szeptember 10-én aláírt osztrák békeszerződéssel. A politikai, területi rendelkezések mellett a háborús jóvátétel, a katonai kötelezettségek és korlátozások, a nemzetközi gazdasági, kereskedelmi, közlekedési kapcsolatok terén előírt szabályok, végrehajtási és vegyes rendelkezések mellett a trianoni békeszerződés is tartalmazta a nemzetközi kisebbségvédelmi előírásokat, amelyeket a térség győztes állammal külön szerződés formájában kötöttek meg.

Erdélyből menekültek egy budapesti pályaudvaron

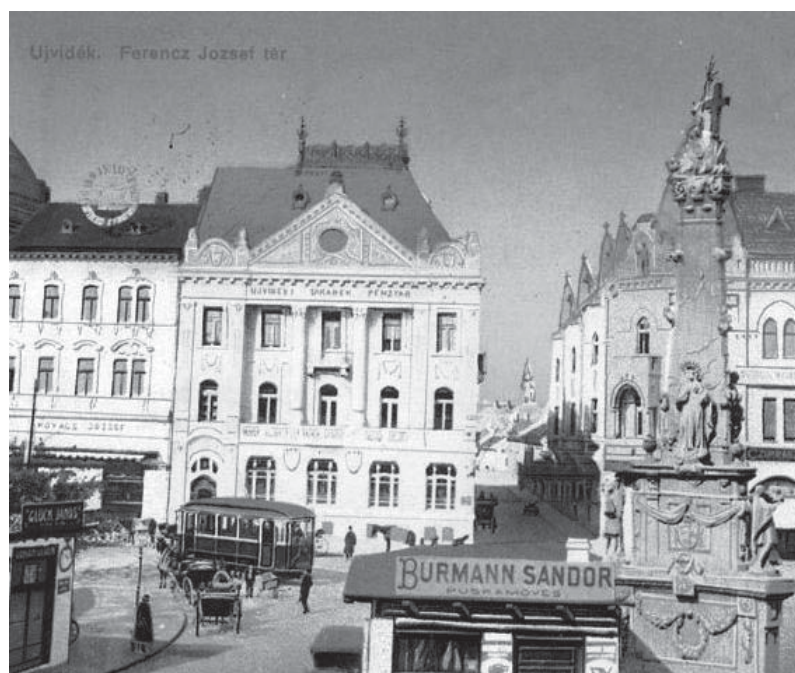
A **békeszerződés aláírása** Magyarország számára az 1919. évi belpolitikai válságsorozat, a tartós külpolitikai elszigeteltség, illetve a vele járó gazdasági, katonai kiszolgáltatottság miatt megkerülhetetlenné vált. A két világháború közötti magyar közvélemény – függetlenül attól, hogy a trianoni határoknak mely oldalán élt – ezzel együtt több okból nem tudta elfogadni a békeszerződést. A határok mentén található **kompakt magyar területek**, magyar többségű városok elcsatolását, az összességében három milliónál is több magyar **kisebbségi sorsba juttatását** semmivel sem indokolható súlyos igazságtalanságnak tartotta. A történeti magyar államot olyan értéknek tekintette, amellyel szemben az új ugyancsak soknemzetiségű államok kialakítását az elveszített világháború következményeként értékelte, s emiatt jó ideig nem fogadta el a szomszéd nemzetek jogos önrendelkezési igényének érvényesítését sem. 1919 folyamán az egymást váltó magyarországi rendszerek (népköztársaság, tanácsköztársaság, köztársaság, királyság) és kormányok nem voltak alkalmasak arra, hogy a magyar társadalmat legalább az etnikai értelemben magyar többségű területeken eredményes hon- és önvédelemre mozgósítsák. Az elmaradt nemzeti ellenállás, a korábban lojális nemzetiségi tömegek (különösen a szászok) elfordulása, a szomszéd államok kíméletlen asszimilációs politikája és az azzal szembeni védtelenség egyaránt súlyos dilemmákhoz és traumákhoz vezetett.

A békekonferencia keretében Wilson amerikai elnök 1919. május 1-jei kezdeményezésére létrejött az Új Államok és a Kisebbségek Bizottsága. Ez a bizottság dolgozta ki az európai szövetséges és társult államok – Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Görögország – kisebbségvédelmi

szerződéseit, illetve a Habsburg Monarchia két vesztes utódállamával – Ausztriával és Magyarországgal –, valamint Bulgáriával és Törökországgal aláírt békekonferencia kisebbségvédelmi részeit. Így teremtette meg a békeszerződés a népszövetségi garanciális eljárás alá helyezett kisebbségvédelmi rendszer alapját, amelynek keretében az egyes kisebbségek panaszokkal fordulhattak a Népszövetséghez. A **kisebbségi szerződések** és a vesztes államok békeszerződéseibe a fentiekkel szövegszerűen azonos kisebbségi rendelkezések az alapvető emberi jogok mellett nyelvi, oktatási, kulturális, vallási jogokat biztosítottak a kisebbségek számára. Az általános jogelvek mellett az egyes szerződések sajátos rendelkezéseket is tartalmaztak. A romániai kisebbségi szerződés pl. azzal

1919. május 6. Az antant képviselői átadták a magyar békeküldöttségnek a végleges békeszerződés szövegét. Millerand francia miniszterelnök a békekonferencia elnöke kísérelve valamilyen magyar módosító javaslatot elutasította.

1920. június 4. Aláírták a versailles-i Nagy Trianon palotában a Magyarországgal kötött békeszerződést. Magyarország területe a korábbi 283 ezer km²-ről 93 ezerre, lakossága 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent. A határokon kívülre került az 1910. évi magyar népszámlálás adatait alapul véve 3 320 058 magyar anyanyelvű személy. Az 1910-es népszámlálási adatok szerint a Romániának ítélt területeken 1 664 000, Csehszlovákiában pedig 1 072 000 magyar anyanyelvű személy élt. A Jugoszláviának jutott területeken összesen 465 ezer magyar anyanyelvű személyt számoltak össze 1910-ben. A trianoni határokon belül a magyar népesség aránya a korábbi államterületen élt népesség 54,5 százalékához képest 89,5 százalékra nőtt.

a cseh-szlovákokhoz. Másodszor, 95 000 idegen nagyobb veszélyt jelent a cseh-szlovákoknak az országon belül, mint azon kívül. Fennáll a kockázata annak, hogy 95 000 idegen a 700 ezerrel egyetemben, akik már ehhez az államhoz tartoznak, az irredentizmus veszélyes magját képezheti. Végül, a sziget részletes térképét tanulmányozva megállapította, hogy a kereskedelmi forgalom nem déli-északi irányban, a folyam két ágán keresztül, hanem a szigetet kelet-nyugati irányban átszelő vasút segítségével bonyolódik. Eszerint akár a cseh-szlovákoknak adják a szigetet, akár magyar kézen hagyják, ez a lakosság gazdasági kapcsolataiban nem fog jelentős változást előidézni. [...]

AZ ELNÖK megállapítja, hogy a lényegre szorítkozva a bizottság előtt három javaslat fekszik. Az első szerint a Csallóköz kérdését az Ausztria és Magyarország közötti határ megállapításáig függőben kell hagyni. A második értelmében a szigetet Magyarországhoz, míg a harmadik szerint Cseh-Szlovákiához kell csatolni.”

Ádám Magda – Ormos Mária (szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéből 1918–1919*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999.

az indoklással, hogy „az erdélyi szász és székely enklávék léte miatt a kulturális autonómia alacsonyabb fokát is biztosítani kell” a következő speciális rendelkezést tartalmazta: „Románia hozzájárul **az erdélyi szász és székely közösségek helyi autonómiájához** iskolai és vallási ügyekben a román állam ellenőrzése alatt.”

A kisebbségi helyzetbe került magyarok képviselői több esetben elmarasztalták a magyar kormány magatartását. A békeszerződés aláírását az érintett kisebbségi közösségek megkérdése, álláspontjuk kitaró és feltétel nélküli képviselete nélkül súlyos hibaként, az erdélyi, felvidéki, délvidéki magyarok elárulásaként értékelték. Ennek a megközelítésnek a legmeggrázóbb dokumentuma a Kós Károly, Paál Árpád

és Zágony István által 1921-ben Kolozsvárott közreadott „Kiáltó szó Erdély, Bánság, Körösvidék és Máramaros magyarságához” c. memorandum. Hasonló óvást jelentettek be 1920. június 2-án a prágai parlamentben az 1920. évi parlamenti választások során mandátumot szerzett csehszlovákiai magyar képviselők. Nevükben Körmeny-Ékes Lajos olvasta fel az ellenzéki magyar pártok közös nyilatkozatát. A csehszlovákiai magyarság önrendelkezési jogához való ragaszkodását hangsúlyozta. A nyilatkozat szerint a magyar békedelegáció senkitől sem kapott mandátumot arra, hogy a Csehszlovákiához került magyarok nevében is aláírja azt a magyar békeszerződést, amely a szlovén és a ruszinszlovák magyarságtól megtagadta az önrendelkezési jog érvényesítését.

A szétszakított Magyarország irredenta plakáton

Tudja-e?

■ Az Apponyi Albert vezette magyar béke-delegáció 1920. február 20-án olyan átfogó kisebbségvédelmi jog- és intézményrendszer kialakítását javasolta a békekonferencián, amely meghaladta az amerikai küldöttség által kezdeményezett nemzetközi kisebbségvédelmi szerződésekben testet öltött elképzeléseket. A magyar beadvány szerint a kisebbségbe került népcsoportok megtarthatták volna kapcsolataikat, anyanyelvükkel egységes felekezeti szervezetüket, tekintet nélkül az új országhatárookra. Az iskolák, művelődési intézmények fenntartásában, valamint a nyelvhasználat és a vallásgyakorlás kérdéseiben a személyi elvű kulturális autonómia intézményét szorgalmazta a magyar javaslat, amely ezen kívül széles körű nyelvhasználati jogok biztosítását is követelte a közigazgatásban, törvényhozói és önkormányzati testületekben. Fontos alapelveként szögezte le, hogy „a közigazgatási egységek megváltoztatása a kisebbségek arányának módosítása szempontjából legyen tilos.” A kisebbséghez tartozó jogi és természetes személyek vagyónának törvényi vagy kormányzati úton való elidegenítésével szemben szintén garanciákat sürgetett a magyar béke-delegáció. A Szövetséges és Társult Hatalmak válaszában 1920. május 6-i kísérőlevele a Magyarországról javasolt népszavazási kezdeményezésről, területi módosításokról, kisebbségvédelmi szabályokról megállapította, hogy azok elfogadása „áthidalhatatlan bonyodalmakat vonna maga után”. A kisebbségekre vonatkozóan pedig leszögezte: „Ami a más államok szuverenitása alá kerülő magyar népszigeteket illeti, Románia és a Szerb-Horvát-Szlovén Állam részéről már aláírt és a Csehszlovák Állam részéről már megerősített kisebbségvédelmi szerződések a kisebbségek érdekeit teljesen biztosítják.”

■ Andrej Hlinka szlovák néppárti politikus Lengyelországon, Románián és a Földközi tengeren keresztül titokban kijutott Párizsba, hogy a békekonferencián Szlovákia autonómiájáról kidolgozott memorandumának támogatását kérje. A csehszlovák delegáció megakadályozta Hlinka memorandumának ismertetését. A magyar béke-küldöttség azonban hivatalos békejegyzékének mellékleteként eljuttatta a megfelelő helyekre.

■ A magyar béke-delegáció megjegyzéseire adott hivatalos válaszhoz a békekonferencia 1920-ban soros francia elnöke, Millerand miniszterelnök által aláírt kísérő levelet is csatoltak. A többi ország esetében tisztán formális okmány több figyelemre méltó megállapítást tartalmazott. Emiatt sokféle illúzió kötődött a Millerand-féle levélhez. A legnagyobb határozottsággal leszögezte, hogy az 1918 előtti államjogi rend nem tartható fenn: „még ha ezeréves is, nem jogosult a jövőre nézve, ha igazságtalannak találtatott.” Ugyanakkor a levél elismeri, hogy „az így megállapított határ esetleg nem felel meg mindenütt teljesen a néprajzi vagy gazdasági kívánalmaknak...”. A csekély mértékűnek feltüntetett határproblémák kezelésére a határmegállapító bizottságokat jelölte meg az okmány. Azok működésük során elvben jelentést tehettek a Népszövetség Tanácsának, amely szervezet pedig mérlegelhetett volna jószolgálati felajánlását annak érdekében, hogy „az eredeti határt békés úton megváltoztassák ott, ahol annak megváltoztatását valamelyik határbizottság kívánatosnak mondja.” Jóllehet a kísérőlevélnek semmilyen jogi érvényessége nem volt, a korabeli magyar közvélemény mégis biztató jelként értelmezte a trianoni határok megváltoztatását középpontba állító magyar revíziós külpolitika szempontjából.

Szatmárnémeti látkép templomokkal

IRODALOM

Ablonczy Balázs: Trianon-legendák. In: Romsics Ignác: *Mitoszok, legendák, tévhitek a XX. század magyar történelméről*. Osiris, Budapest, 2002.

Ádám Magda – Cholnoky Győző (szerk.): *Trianon. A magyar békeküldöttség tevékenysége 1920-ban*. Budapest, 2000.

Ádám Magda – Ormos Mária (szerk.): *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéből 1918–1919*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999.

Galántai József: *Trianon és a kisebbségvédelem. A kisebbségvédelem nemzetközi jogrendjének kialakítása 1919–1920*. Budapest, Maccenas, 1989.

Galántai József: *A trianoni békekötés 1920. A párizsi meghívástól a ratifikálásig*. Budapest, Gondolat, 1990.

Gerő András (szerk.): *Sorsdöntések*. Budapest, Göncöl Kiadó, 1989.

Litván György: *Trianon felé. A győztes nagyhatalmak tárgyalásai Magyarországról*. Budapest, MTA Történettudományi Intézet, 1998.

Lökkös János: *Trianon számokban. Az 1910. évi magyar népszámlálás anyanyelvi adatainak elemzése a történelmi Magyarországon*. Budapest, Püski Kiadó, 2000.

Ormos Mária: *Padovától Trianonig 1918–1920*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Palotás Zoltán: *A trianoni határok*. Budapest, Interedition, 1990.

Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Budapest, Osiris, 2001.

Salamon Konrád: *Nemzeti önpusztítás 1918–1920*. Budapest, Korona Kiadó, 2001.

Zeidler Miklós: *Trianon*. Budapest, Osiris Kiadó, 2003.